

George G. Gawrych - *The Young Atatürk: From Ottoman Soldier to Statesman of Turkey*, London/New York: IB Tauris, 2013, (xiv) + 267 pp.

“Kütüphanemin Atatürk kitaplarının bulunduğu köşesine eklediğim her dilden kitap bana sonsuz bir sevinç vermiştir. Prof. Dumont’un *Mustafa Kemal* adlı kitabını da o köşeye yerleştirirken bu sevinci tattım.”¹

2007 yılında aramızdan ayrılmış bulunan E. Büyükelçi Zeki Çelikkol, Fransızca’dan dilimize kazandırdığı *1919-1924 Mustafa Kemal, Invente la Turquie Moderne* adlı eserine yazdığı önsözde böyle diyor. Prof. Gawrych’in kısa bir zaman önce yayımlanan bu kitabını satın alıp, kütüphanemdeki Atatürk köşeme yerleştirirken, müteveffa büyükelçinin değindiği o sevinci bir kez daha hissettim, elimdeki eserin bir yabancı tarafından yazılmış olduğunu bilmenin verdiği kıvançla doldum.

Mustafa Kemal Atatürk, senenin belli günlerine, çeşitli anma törenlerine sığdıramayacak ölçüde büyük, çok katmanlı ve karmaşık bir kişiliktir. O’nu anlayabilmek, O’nun her yönüne ayrı ayrı eğilmeyi; Atatürk’ü bir asker, bir fikir adamı, bir devrimci, bir siyasetçi olarak ayrı ayrı irdelemeyi gerektirir. O’nu tanımak, yalnız yaptıklarının sonuçlarını listelemekle biten bir iş değildir.²

Bu gerçekler ışığında, elimizdeki eserin, bilhassa İngilizce konuşulan dünyada konuya ilgi duyanlara büyük yardımı dokunacağı samimi inancındayım.

Neredeyse yirmi yıl süreyle, Kansas’ta bulunan Birleşik Devletler Harp Akademileri’nde ders vermiş olan ve akademik kariyerini Baylor Üniversitesi Tarih Bölümü’nde sürdüren Prof. Gawrych, bu eserinde “asker” Atatürk’ü irdeliyor. Prof. Gawrych eserini ortaya koyarken, titiz ve etkileyici bir kaynak taraması yürütmüş. Gerek Türkçe, gerek Osmanlı Türkçe’sine hakimiyeti ona, Türkiye’nin, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi, Başbakanlık Devlet Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi gibi en önemli arşivlerinde kapsamlı bir arşiv çalışması yapabilme olanağı tanımış. Sonuç olarak ortaya kuramsal açıdan son derece zengin ve başvuru kaynağı olabilecek nitelikte bir eser çıkmış.

Gawrych Atatürk’ü;

- 1)Modern harp sanatına getirdiği yenilikler
- 2)Batı kültürüne duyduğu ilgi ve bu konuda yaptığı okumalar
- 3)Türkiye’yi modern bir ulus devlete dönüştürebilme yolunda ortaya koyduğu çabalar

¹ Paul Dumont, *Mustafa Kemal*, Çev. Zeki Çelikkol, 2006, İstanbul

² Niyazi Berkes, *Atatürk ve Devrimler*, 2. Basım, 1993, İstanbul

olarak özetlenebilecek 3 başlıkta inceliyor. Bu incelemesini, Atatürk'ün Selanik'teki çocukluğu ve okul yıllarından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen süreyle sınırlı tutuyor.

“Bir Osmanlı Askeri'nin Ortaya Çıkışı” adlı ilk bölümde, sırasıyla askeri rüştiye ve idadi, akabinde Harbiye'de öğrenci olan; daha sonra ise başarılı bir erkan-ı harb namzeti olarak Erkan-ı Harbiye-I Şahane'ye intisap eden genç Mustafa Kemal'in öğrenme tutkusuna, entelektüel ilgi alanlarının genişliğine ve ciddiyetine ışık tutuluyor. Birinci Dünya Savaşı öncesinde, evvela bir askeri öğrenci olarak İstanbul'da bulunan, daha sonra da genç ve parlak bir kurmay subay olarak çeşitli askeri birliklerde İmparatorluk'un değişik coğrafyalarında çarpışan Mustafa Kemal'in düşünce dünyasının oluşumuna nelerin etki ettiğini okuyoruz. Yine bu bölümde, Mustafa Kemal'in bu yıllarda karşılaştığı çeşitli sorunların O'na değişen koşullara uyum sağlayabilme noktasında ne denli yardımcı olduğunu ve gelecekte karşılaçağı sorunlar karşısında sergileyeceğı yaklaşım tarzının bu yıllarda nasıl şekillendiğini görüyoruz. Gawrych bu bölümde, deyim yerindeyse, Atatürk'ün çarpıştığı cephelerde nasıl “piştiğini” anlatıyor.

Kitabın 19. sayfasında, Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı Ali Fuat'tan (Cebesoy)³ bir alıntıya yer verilmiş. Bu alıntıyla, o zamanlar genç bir erkan-ı harp olan Mustafa Kemal'in, 1907 yılı gibi erken bir tarihte dahi, Osmanlı İmparatorluğu yerine bir Türk devletinin kurulmasının gerekli olduğundan bahsettiğini öğreniyoruz.

20. sayfada ise, yine bu yıllarda, Jön Türk Devrimi'nin ardından İmparatorluk'un başkentinde oluşan canlı fikir hayatının, Mustafa Kemal'in *Weltanschauung*'una nasıl etki ettiğine ilişkin çarpıcı örnekler sunuluyor. O dönem Dr. Abdullah Cevdet tarafından çıkarılmakta olan *İçtihad* dergisinde neşrolunan Kılıçzade Hakkı imzalı bir yazıda, yakın bir gelecekte yok olmuş bir imparatorluğun küllerinden genç bir Cumhuriyet ortaya çıkaracak genç Mustafa Kemal'in yapacağı devrimler adeta müjdelenmiş. Bu yazıda, Türklerin “mantığın” ışığında yaşadıkları, fesin yerini milli bir şapkanın aldığı, kadınların dilediklerince giyinebilmekte özgür oldukları ve erkeklerle her alanda aynı haklara sahip oldukları bir “hayal-i ham” işleniyor.

İkinci bölümle birlikte, 1914'te Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle başlayan “sancılı yıllar”da, kadim bir imparatorluğun çöküşüne ve bu trajedide askeri bir dehanın doğuşuna tanıklık ediyoruz. Gawrych bu bölümde, Mustafa Kemal'in Zabıt ve Kumandan ile Hasbihal adlı eserini ayrıntılarıyla inceliyor ve Mustafa Kemal'in komutanlık anlayışına dair önemli çözümler yapıyor.

Kitabın 40. sayfasında, Mustafa Kemal'in adı geçen eserinin 1918 baskısında yer almamakla birlikte eserin müsveddelerinde bulunan, Mustafa Kemal'de “Türklük” bilincinin nasıl geliştiğine ışık tutan, önemli bir alıntıya yer verilmiş. Bu alıntıda Mustafa Kemal Türk annelerine seslenip, onlardan evlatlarını binlerce yıllık İslam-öncesi Türk tarihinin şanlı geçmişinden süzülen gururla birer asker olarak

³ Ali Fuad Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk: Okul ve Genç Subaylık Hatıraları*, 1967, İstanbul

yetiştirmelerini istiyor. Burada Mustafa Kemal'in, kuvvetli bir Türk ulusal bilinci üzerinde temellenmiş bir ordu kurma yönündeki arzusunu görüyoruz.⁴ İlerleyen sayfalarda, Mustafa Kemal'in Karlsbad'da geçirdiği süre zarfında tuttuğu not defterlerinde de "Türk Ordusu" vurgusuna yer verildiğini görüyoruz.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın mağlubiyeti ve sonrasında imzalanan Mondros Ateşkesi ile varlığına fiilen son verilmiş bir imparatorluk... Kitabın ilerleyen bölümlerinde, pek yakında apoletlerini sökmek durumunda kalacak bir Osmanlı paşasının, diğer vatanseverlerle birlikte yaptıkları mücadeleyi okuyoruz.

Mustafa Kemal'in, bu sancılı yıllarda, "realist" ve "pragmatik" bir asker ve siyasetçi olarak, içinde bulunduğu kimi zaman son derece elverişsiz koşullarda dahi ne denli ustalıkla bir sonraki hamlesini hesapladığı hayranlıkla okumayı sürdürüyoruz. Anadolu'da patlak veren isyanlar, işgalcilerle işbirliği içinde bulunan İstanbul, eski İttihatçılar ile Mustafa Kemal arasındaki bitmek bilmeyen rekabet, diplomatik çıkmazlar ve tüm bunlardan daha önemlisi, savaşlardan tükenmiş bir ulusu yeniden bir amaç etrafında rgtleyebilmenin zorluğu... "İşte tüm bu ahval ve şerait içinde" dahi Mustafa Kemal'in, ustaca manevralarla tüm tehlikeleri nasıl savuşturduğuna, en umutsuz durumlarda bile nasıl bir çıkar yol bulduğuna bir kez daha tanık oluyoruz.

Kitap, giriş bölümünün en başında bulunan Atatürk'ten bir alıntıyla sonlanıyor: "Tarihi yapan akıl, mantık, muhakeme değil; belki bunlardan ziyade hissiyattır."

Gawrych'in eserinin, İngilizce konuşulan dünyada, Atatürk'ün asker yönüne ilgi duyan okurlar için aranan bir kitap olacağı kanaatindeyim. Yine birkaç yıl önce yayımlanmış, Prof. Haniğlu'nun *Atatürk: An Intellectual Biography* adlı eseriyle birlikte okunduğu takdirde bir bütünlük sağlanacağı ve Atatürk'ün hem askeri, hem entelektüel açıdan daha iyi anlaşılacağı samimi inancındayım.

Bu yazının sonuna gelirken, modern çağların en önemli kişiliklerinden biri olan, asırlık bir imparatorluğun kalıntıları arasından, esaret altındaki bir ulusu özgürlüğe taşıyan ve Doğu'nun tarihinde yeni bir sayfa aan⁵ Mustafa Kemal Atatürk'ün aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyorum. Bu kısa çalışma, bahsettiği esere ve genel anlamda Gazi'nin hayatına yönelik ilgiyi arttırabil-diği ölçüde amacına ulaşmış sayılacaktır.

Arda H. Civelek
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Dönem IV ğrencisi

⁴ M. şükrü Haniğlu, *Atatürk: An Intellectual Biography* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2011)

⁵ Herbert Melzig, *Kamal Atatürk – Untergang und Aufstieg der Türkei* (Frankfurt am Main: Sociataets Verlag, 1937)